

Inspirationskrift

- DELAKTIGHET OCH INFLYTANDE
- NATIONELLA MINORITETER

**Markus Lyyra och Taina Helme,
Sverigefinska ungdomsförbundet,
Johanna Njaita, Saminuorra och
Marc Harris.**

FOTO: JOHAN JEPSSON

Förord

Sedan år 2000 är samer, tornedalingar, sverigefinnar, romer och judar erkända som nationella minoriteter i Sverige. Erkända minoritetsspråk är samiska, meänkieli, finska, romani chib och jiddisch. Även varieteter av dessa språk omfattas.

Den 1 januari 2010 trädde lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (SFS 2009:724) i kraft. Lagen stärker det skydd för Sveriges historiska nationella minoriteter och deras språk som antogs av riksdagen 1999.

Det folkrättsliga skyddet för de nationella minoriteterna och minoritetsspråken har sin grund i Europarådets minoritetskonventioner och andra internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter.

Delaktighet och inflytande är enligt Europarådet förutsättningar för att de nationella minoriteternas rättigheter ska kunna förverkligas. Att stärka inflytandet är en viktig del av den svenska minoritetspolitiken.

I den här skriften kan du läsa om hur några representanter för nationella minoriteter, myndighetsföreträdare och forskare ser på frågor om inflytande och delaktighet.

Att vara delaktig och ha inflytande i samhället är en mänsklig rättighet

1948 ANTOG FN:S GENERALFÖRSAMLING den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, som slår fast att rätten att delta i sitt lands styre – liksom alla andra mänskliga rättigheter – gäller lika för alla människor. Ingen får diskrimineras.

– Men det visade sig att det fanns behov av särskilt skydd för vissa grupper som systematiskt for illa och hindrades från att ta del av sina rättigheter. Det gällde inte minst minoriteter i Europa, där spänningarna ökade efter murens fall. Därför skapade Europarådet särskilda konventioner om nationella minoriteters rättigheter, säger Christina Johnsson, forskningschef vid Raoul Wallenberginstitutet för mänskliga rättigheter och humanitär rätt i Lund.

DEN EUROPEISKA STADGAN OM landsdels- eller minoritetsspråk kom 1992 och följdes tre år senare, 1995, av Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter. Sverige anslöt sig till båda år 2000.

Minoriteters rättigheter stadgas också i andra internationella överenskommelser, däribland FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (artikel 27) och FN:s barnkonvention (artikel 30).

Enligt ramkonventionens artikel 15 ska

FOTO: MIKAEL OHLSSON

CHRISTINA JOHNSSON

Bor: Lund

Yrke: Forskningschef på Raoul Wallenberginstitutet

Annat:

- Är disputerad på en avhandling om minoriteters rättigheter.
- Har suttit med i Delegationen för romska frågor.
- Har forskat om bland annat politiskt deltagande för nationella minoriteter och om hur rättigheter kan motverka antiziganism och antisemitism.
- Följeforskar och utvärderar pilotverksamheten inom Strategin för romers inkludering.

stater skapa nödvändiga förutsättningar för att personer som tillhör nationella minoriteter effektivt ska kunna delta i det kulturella, sociala och ekonomiska livet samt i offentliga angelägenheter, särskilt sådana som berör dem.

Denna artikel, tillsammans med artikel 5 (om främjande av de nationella minoriteternas förutsättningar att bevara och utveckla kultur och bevara identitet) och artikel 4 (om främjande av fullständig och effektiv jämlikhet mellan personer som tillhör en nationell minoritet och personer som tillhör majoritetsbefolkningen) utgör stommen i ramkonventionen.

– Minoritetsrättigheternas syfte är att sätta minoriteterna i samma position som majoriteten. De har svårt att få majoritet för sina frågor – dels för att de nästan alltid är i numerärt underläge och dels för att majoriteten inte nödvändigtvis är intresserad av frågor som rör minoriteternas identitet, språk och kultur. Staten ska kompensera för detta genom att ge dem inflytande i frågor som berör dem.

DEN SVENSKA LAGEN OM nationella minoriteter och minoritetsspråk säger att förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med representanter för minoriteterna i sådana frågor. Lagen ang-

er inte närmare hur samråden ska gå till. Det avgörande är att de nationella minoriteternas synpunkter fångas in och beaktas.

– Det innebär att samråden kan och bör utformas utifrån de nationella minoriteternas behov och önskemål på lokal, regional och nationell nivå, och utifrån vad som sägs om samråd i ramkonventionen och den rådgivande kommitténs särskilda skrift om rätten till effektivt deltagande, säger Christina Johnsson.

DÄR ANGES ATT:

- Samråd ska vara varaktiga och institutionaliserade, det vill säga ha en tydlig status, tydlig roll och tydligt ansvar. En samrådsgrupp bör vara en juridisk person med egen budget.
- Myndighetsrepresentanterna ska inte vara fler än minoriteterna i samrådsgrupperna. Som myndighetsperson är man automatiskt en makt-havare och för att balans ska uppnås behöver myndig-heten ge mer plats åt minoriteterna.
- Myndigheter ska samråda med alla nationella minori-teter som finns i respektive myndighetsområde, med en minoritet åt gången, och inte enbart med paraply-organisationer.
- För att samråd ska bli effektiva och konsekventa behövs tydliga regler för hur de ska gå till.
- Man kan med fördel inhämta synpunkter på samråds-förfarandet från oberoende experter.

Med utgångspunkt i detta, och utifrån sin forskning om effektivt deltagande för minoriteter, ger Christina Johnsson ytterligare några kommentarer och rekommendatio-ner kring samrådsförfarandet.

De ska ges ett reellt och effektivt inflytande över vad som diskuteras och vilka beslut som fattas.

Vitsen med att göra samrådsgruppen till en juridisk person är enligt Christina Johnsson att man skapar legitimitet för den och tydliggör dess status, ansvar och självständighet inom myndigheten. Risken är annars att samråden inte leder till reellt och effektivt inflytande utan mer blir forum för diskussion och information.

”

Det är oerhört viktigt att samråden får tydliga resultat och att de nationella minoriteterna själva upplever att de har ett reellt och effektivt inflytande.”

CHRISTINA JOHNSSON

NÄR DET GÄLLER DET som den rådgivande kommittén säger om samråd med en nationell minoritet åt gången, handlar det om att varje minoritet ska ha möjlighet att samråda om sina respektive frågor.

– De olika minoriteterna kanske inte vill diskutera samma saker och det får inte vara så att myndigheten träffar alla samtidigt för att det går snabbast eller är enklast. Men självklart kan det vara positivt för minoriteterna att träffas och samarbeta med varandra.

Deltagarna bör vara arvoderade och ersättas för resor och liknande. För att samråden ska få verklig effekt krävs att de myndighetsföreträdare som deltar har inflytande inom myndigheten, och kan föra ut det som framkommer i samråden till myndigheternas olika verksamheter.

Det är viktigt att politiker, och inte bara tjänstemän, är

engagerade i samråden liksom i övriga frågor som berör de nationella minoriteterna.

Dessutom bör man utveckla de samrådsformer som redan finns inom bl.a. skolan och miljöområdet och se till att de nationella minoriteterna får inflytande även där.

– Sammanfattningsvis är det oerhört viktigt att samråden får tydliga resultat och att de nationella minoriteterna själva upplever att de har ett reellt och effektivt inflytande, säger Christina Johnsson, som avslutar med att påminna om den svenska regeringsformens första kapitel.

”*Det är en förutsättning att de nationella minoriteterna är med och formulerar agendan för samråden.*”

CHRISTINA JOHNSSON

DÄR STÅR ATT DEN offentliga makten ska utövas med respekt för alla människors lika värde och att den enskildes personliga, ekonomiska och kulturella välfärd ska vara grundläggande mål för den offentliga verksamheten. Det allmänna ska motverka diskriminering och verka för att alla ska kunna uppnå delaktighet och jämlikhet i samhället.

– Detta är det allmännas främsta uppgifter, och det är också just det här samråd handlar om. ■

text: Anna Strandberg

Läs mer

●
Den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk

●
Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter

●
Rådgivande kommitténs skrift om effektivt deltagande

●
The Lund Recommendations on the Effective Participation of National Minorities in Public Life

Finns att ladda ned på
www.minoritet.se

Samråd skapar balans mellan minoritet och majoritet

■ De nationella minoriteternas möjlighet till inflytande är enligt propositionen *Från erkännande till egenmakt – regeringens strategi för de nationella minoriteterna* (prop. 2008/09:158) en nyckel till förbättrad efterlevnad av Europarådets ramkonvention och minoritetsspråkskonventionen.

■ Av propositionen framgår att ett lagreglerat samrådsförfarande bedöms ge bättre förutsättningar för att samråd kommer till stånd

och att beslutsfattare på ett systematiskt sätt inhämtar synpunkter och för en dialog med de nationella minoriteterna, både barn och vuxna.

■ En fungerande dialog och reellt inflytande, inte minst på lokal nivå, synliggör de nationella minoriteternas förutsättningar och behov i majoritetssamhället.

■ Samråd är viktigt eftersom det innebär en bekräftelse av de nationella minoriteternas närvaro i lokalsamhället.

Samrådet skapar balans mellan majoriteten och minoriteten och det leder till att de nationella minoriteternas behov kan beaktas på ett bättre sätt och att beslutsunderlag kan bli bättre.

■ Hur samrådet utformas på lokal, regional och nationell nivå får enligt propositionen bedömas från fall till fall. Det avgörande är att de nationella minoriteternas synpunkter fångas in och beaktas där detta är möjligt.

SÅ KAN MAN GÖRA

Exempel på olika former för inflytande och samråd med nationella minoriteter:

- ✓ Formaliserade samråd där alla fem minoriteter är representerade
- ✓ Formaliserade samråd med respektive minoritet
- ✓ Vikta platser i befintliga brukarråd; ungdomsråd, pensionärsråd m.fl.
- ✓ Öppna dialogmöten
- ✓ Referensgrupper
- ✓ Interaktiv plattform på kommunens hemsida
- ✓ Remissinstanser

Lagen (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk
Lagen anger i 5§ att förvaltningsmyndigheter ska ge de nationella minoriteterna möjlighet till inflytande i frågor som berör dem och så långt det är möjligt samråda med representanter för minoriteterna i sådana frågor.

Lägg lagen i egen ficka!

■ Lagens samtliga paragrafer finns nu i ett praktiskt miniformat som ryms i fickan. Den finns på nio olika språk (svenska, finska, meänkieli, nordsamiska, sydsamiska, lulesamiska, romani kelderash, romani kale och romani arli). Beställ ditt eget exemplar via e-post minoriteter.stockholm@lansstyrelsen.se eller via nätet på www.lansstyrelsen.se/stockholm

FINNS I NIO SPRÅKVERSIONER
Beställ på www.lansstyrelsen.se/stockholm

Umeå kommun tar nya kliv i minoritsarbetet

I UMEÅ KOMMUN TAR man samråden och inflytandet på stort allvar och har tillsatt åtta referensgrupper, fyra för de samiska minoritetsföreträdarna och fyra för de sverigefinska. Grupperna har fyra ansvarsområden: förskola och skola, äldreomsorg och socialtjänst, kultur och fritid samt information och samhällsservice. Grupperna möts minst fyra gånger per år för att gå igenom budgeten, ta fram förslag och besluta om hur statsbidraget ska fördelas.

Dessutom arrangeras fem öppna samråd om året, ett för varje minoritetsgrupp.

” Jag tror det är jätteviktigt att man använder samråden till mer än att bara besluta om statsbidragen.

PETER STEGGO, MINORITETSSAMORDNARE, UMEÅ KOMMUN

Minoritetssamordnaren Peter Steggo tycker att den samiska och sverigefinska gruppen har nått ett större medbestämmande och målsättningen är att ordna fler öppna samråd för att öka inflytandet för judar, romer och torne-dalingar.

De öppna mötena brukar besökas av ett tiotal personer och medelåldern är ganska hög. Fokus ligger nu på att försöka locka yngre deltagare och också att få med dem som inte är engagerade och vana vid att driva frågor i för-eningsliv och organisationer. Att nå de redan ”frälsta” är inte svårt men hur når man resten?

– Vi har skickat ut enkäter, vi annonserar i tidningar

och vi finns på Facebook. Vi har också anställt en person som är inriktad på insatser i gymnasieskolan. Vi tänker att det är bra att gå ut brett, säger Peter Steggo.

Barn och ungdomar är prioriterade när statsbidraget fördelas på olika insatser men det är inte de unga själva som kommer med förslagen.

– Andra talar för dem och det kanske inte alltid är det ultimata. Det kan ju vara så att ”folk på gatan” har andra behov än de som förs fram i grupperna men jag hoppas och tror att ledamöterna känner till och kan lyfta fram de önskemål som finns, säger Peter Steggo.

Han uppmantrar enskilda som har idéer och tankar att ta kontakt med honom eller referensgrupperna.

UMEÅ FÅR STATS BIDRAG PÅ 2 480 000 kronor eftersom man ingår i förvaltningsområdena för samiska och finska. Pengarna delas lika mellan samiska och sverigefinska projekt och åtgärder.

– Information är viktigt och vi riktar oss till Umeås hela befolkning. Det är till exempel viktigt att lyfta fram att Umeå har en samisk historia, säger Peter Steggo.

I Umeå har samråden fungerat förutom när grundskolenämnden klubbade igenom ett beslut om modersmålsundervisningen (se artikel med Ulla Barruk Sunna) utan att göra minoriteterna delaktiga.

Peter Steggo är i alla fall nöjd med de idéer som minoriteterna själva fört fram och fått genomförda. Han menar att det är viktigt att ha ett medbestämmande från början till slut.

För en del kommuner är det svårt att anamma det nya

” Om jag får drömma så hoppas jag att samer och sverigefinnar ska känna sig stärkta och att alla ska se Umeå också som en samisk och finsk stad.

PETER STEGGO

tänket och det som skulle vara en dialog kan lätt övergå i beslut som fattas av kommunala tjänstemän och minoriteterna får information istället för att vara delaktiga.

– Jag tror att det är jätteviktigt att man använder samråden till mer än att bara besluta om statsbidraget. Det kan lika gärna handla om renbetesområden eller modersmålsundervisning, säger Peter Steggo.

Han tycker att man kan känna av en förändring i samhället, att lagen haft den effekten att folk vill ta för sig, vill ta tillbaka sitt språk och att man är mer medveten om sina rättigheter.

– Om jag får drömma så hoppas jag att samer och sverigefinnar ska känna sig stärkta och att alla ska se Umeå också som en samisk och finsk stad. Det ska vara lika naturligt som det svenska, säger han. ■

text: Ann-Helén Laestadius

foto: Johan Jeppsson

Samrådsgruppen har blivit en stark påtryckningsgrupp

TILLSAMMANS ÄR DE STARKA. Samrådsgruppen i Västra Götalandsregionen är en sammansvetsad grupp med år av samrådsvana bakom sig.

– Vi har lärt oss mycket om varandras frågor och det finns en stor lojalitet i gruppen, säger Daniel Jonas, Judiska församlingen.

Det märks att ledamöterna är vana att debattera och diskutera med varandra. Det skämtas, de fyller i meningar åt varandra och påminner om politikerns och förvaltningarnas fadäser genom åren. Som till exempel de minst sagt opassande skinkmackorna på det första samrådsmötet.

Tydligast är att samrådsgruppen har en ”platt struktur”. Visserligen är Lars Törnvall och Jesper Svensson på Rättighetskommitténs kansli tjänstemän med myndigheten bakom sig men gruppens verksamhet och initiativ styrs av alla gemensamt.

VÄGEN TILL ETT SAMRÅD började 1999 då sverigefinnarna tog initiativ till en kontakt med regionen. Och efter en motion i regionfullmäktige kontaktade regionkansliet etablerade föreningar och organisationer för att bilda en referensgrupp med de nationella minoriteterna.

– I början var det regionstyrelsens presidie, jag som tjänsteman och minoriteterna. På det här sättet öppnades en kanal för att diskutera samhälls- och språkfrågor, säger Lars Törnvall.

Sedan 2010 är presidiet utbytt mot Rättighetskommitt-

tén, det finns ett formaliserat samråd och de nationella minoriteterna får ett organisationsstöd.

– I början hände inte mycket men sen började saker och ting hända och man gav ut en sjukvårdsbroschyr. Nu är det helt annorlunda, säger Daniel Jonas.

” *Vi är lagspelare och det är spännande att se vad vi kan lyckas med som grupp.*

DANIEL JONAS, JUDISKA FÖRSAMLINGEN GÖTEBORG

I dag har minoriteterna inflytande och är de missnöjda eller vill framföra något ser de till att bjuda in politiker eller tjänstemän.

– Nu frågar politiker samrådsgruppen innan man skriver förslag. Och alla i gruppen vet att det bara behövs ett telefonsamtal så når de regionledningen, säger Lars Törnvall.

Samrådsgruppen har ingen beslutandemakt över ärenden på en politisk dagordning men har blivit en stark påtryckningsgrupp.

– I början när vi ställde frågor fick vi höra: där är vi inte ännu. Det har jag lärt mig av det svenska samhället och beslutsfattarna – man skyndar mycket långsamt. Men nu är vi där och kan styra lite grann. Det är viktigt att minoriteterna är med och påverkar, säger Ilkka Pasanen, ordförande i Finska föreningen i Trollhättan.

De nationella minoriteterna får organisationsstöd av Rättighetskommittén på totalt 1 350 000 kronor om året. Regionen får också 250 000 kronor i statsbidrag eftersom fem kommuner ingår i förvaltningsområdet för finska och den sverigefinska gruppen får vara med och bestämma om fördelningen av pengarna.

Daniel Jonas, Judiska församlingen, Rose-Marie Wallengren, Kulturgruppen för resandefolket, Jesper Svensson, Rättighetskommittén, Richard Magito Brun, Kulturgruppen för resandefolket, Lars Törnvall, Rättighetskommittén, Ilkka Pasanen, Finska föreningen i Trollhättan och Tarmo Ahonen, Sverigefinska delegationen i Göteborg.

– Från erkännande till egenmakt står det i lagen och jag tror att Västra Götalandsregionen varit mest framme och förstått innebörden. Vi är erkända och respekterade och har fått egenmakt att besluta om pengarna. Det är ett stort förtroende, säger Tarmo Ahonen, ordförande i Sverigefinska delegationen i Göteborg.

Respektive grupp får alltså på egen hand bestämma hur bidragen ska användas och ledamöterna är eniga om fördelarna med regionen som aktör. Det finns en gemensam modell vilket skapar trygghet.

Tanken är att stötta föreningslivet så att de i sin tur kan genomföra projekt och åtgärder som lever upp till lagens intentioner om att stärka minoriteten.

RICHARD MAGITO BRUN, Kulturgruppen för resandefolket, förklarar att minoriteterna har olika förutsättningar, vissa har institutioner bakom sig medan andra knappt har ett kontor. Dessutom har till exempel den romska gruppen många olika grupper inom sig som man ska ta hänsyn till. Därför uppstod också frågetecken om hur pengarna skulle fördelas.

– Och det är ju inte meningen att vi ska ställa till det när vi ger pengar och i sådana lägen tar vi tillbaka frågan till oss och tillsammans reder vi ut det som behövs, säger Lars Törnvall.

Jesper Svensson påpekar att transparens är viktigt och det finns alltid en möjlighet att prata med honom och Lars utanför samråden för att ta itu med ”egna” frågor.

– Det är viktigt med ett delaktigt inflytande och målet är att stärka föreningarna så att de kan satsa på det som är viktigt. Barn, unga och självbestämmande har varit viktigt, säger han.

Richard Magito Brun menar att det finns omätliga behov där det grundläggande i att stärka identiteten genom föreningarna måste prioriteras.

– Därför ska stora kulturprojekt stödjas av andra typer av bidrag, säger han.

Rose-Marie Wallengren säger att de ständigt slåss underifrån för att få förstå-

else för resandefolket. Det finns en tendens att se de nationella minoriteterna som homogena grupper.

– Vi vill ha vår titel. Det är jätteviktigt att få vår identitet upplöft.

I regionen finns fler än femtio finska föreningar men föreningslivet var på väg att kollapsa. Tack vare samråden och bidragen har man nu en chans att bygga upp och stabilisera föreningarna.

– Vi har skickat brev till alla föreningar och informerat om att det finns organisationsstöd att söka. I höstas fick vi in ansökningar för en miljon och i våras likadant. Men man ser också att det finns ett jättestort behov av att lära sig hur man söker pengar, säger Ilkka Pasanen.

ETT PROBLEM ÄR HUR olika kommuner ser på lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk och gruppen återkommer ständigt till det stora informationsarbetet som de har framför sig innan alla politiker och tjänstemän förstår innebörden och rättigheterna som måste uppfyllas.

Daniel Jonas påpekar att de nationella minoriteterna inte kan klumpas ihop till en grupp, man måste se olikheterna och förstå behoven. Även inom de fem grupperna.

– Jag hoppas att lagen ska implementeras i alla beslutsfattande organ så att man slipper stänga pannan blodig gång på gång, säger han.

För inte så länge sedan hade samrådsgruppen ett möte med politiker i en kommun och genvaret blev inte som de hoppats.

– De hade inte en susning om lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk och att det finns ett lagskydd. De trodde att lagen handlade om invandrare. Vi satt som fågelholkar. Det var som att kastas många år tillbaka i tiden, säger Daniel Jonas. ■

text: Ann-Helén Laestadius

foto: Erik Abel

VÄSTRA GÖTALANDS- REGIONEN

I regionen finns 49 kommuner varav fem ingår i förvaltningsområdet för finska. Rättighetskommittén har samråd med de fem nationella minoriteterna. Den finska gruppen har fyra representanter och de övriga två var.

Ledamöterna får arvoden och reseersättning. Rättighetskommittén har inrättat ett organisationsstöd på 1 350 000 kronor om året. Syftet är att stötta de nationella minoriteternas föreningsliv i regionen.

Richard Magito Brun, Kulturgruppen för resandefolket, förklarar att minoriteterna har olika förutsättningar, vissa har institutioner bakom sig medan andra knappt har ett kontor.

Ulla Barruk Sunna, ordförande
i Álgguogáhtie – Umesamer i
Samverkan.

”För att få bra samråd gäller det att **se upp hela tiden**”

SAMER HAR EN LÅNG tradition av att mobilisera sig och organisera sig för att ta vara på sina rättigheter. Det menar Ulla Barruk Sunna, ordförande i Älguogáhtie – Umesamer i samverkan.

– Jag har tänkt med beundran på våra föregångare som för flera hundra år sedan var så kloka i att organisera sig i samhällen. Det har länge funnits en vilja att stärka identiteten och sammanhållningen.

Så när Umeå blev en del av förvaltningsområdet för samiska var samerna snabba på att hörsamma erbjudna samråd. Men den samiska delegationen inväntar inte bara kommunens samråd utan ser till att träffas på egen hand för att vara väl förberedda med egna strategier.

Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk har inneburit förbättringar för samer generellt men Ulla Barruk Sunna påpekar att det finns mycket kvar att göra i hela Sverige.

– Det är tveksamt om vi har egenmakt med tanke på att det finns och planeras så många exploateringar av naturtillgångarna och marken i Sápmi. Samtidigt finns en stor okunskap på myndighetsnivå, det går trögt i skolan och det finns en långsam verkställighet.

ATT VÄNJA SIG VID samrådsprocessen är inte alltid helt enkelt och det blev tydligt när grundskolenämnden i Umeå klubbade igenom att barn som saknade grundläggande språkkunskaper inte hade rätt till modersmålsundervisning i samiska, finska och meänkieli.

– När beslutet blev offentligt samarbetade och protesterade minoriteterna och på ett öppet möte backade politikerna. Nu samarbetar vi för att förbättra modersmålsundervisningen så all heder till politikerna som rättade till sitt misstag, säger Ulla Barruk Sunna.

Det omprövade beslutet är en viktig fingervisning om att något faktiskt har förändrats i samhället och att samrådsplikten ger effekt på de nationella minoriteternas möjlighet till inflytande.

– Kravet på grundläggande kunskaper som finns i skollagen måste tas bort för det hindrar barn att lära sig och vidareutveckla sitt arvsspråk. Och det finns ingen standardiserad måttstock för vad grundläggande innebär och då blir besluten ute i kommunerna godtyckliga. Det är inte rättssäkert. Det behövs också en ny kursplan för minoritetsspråken, med rimliga kunskapsmål, säger Ulla Barruk Sunna.

HON TYCKER ATT MAN måste bredda perspektiven och att kommuner och myndigheter måste ta sitt ansvar och informera hela befolkningen om vilka rättigheter de nationella minoriteterna har. Många föräldrar vet till exempel än i dag inte om att de kan begära modersmålsundervisning. En del tror att de kan för lite av sitt eget språk för att kunna ställa krav för sina barn.

– Det borde informeras redan på mödravården, säger hon.

” *Kravet på grundläggande kunskaper som finns i skollagen måste tas bort för det hindrar barn att lära sig och vidareutveckla sitt arvsspråk.*

ULLA BARRUK SUNNA
ORDFÖRANDE I ÄLGGUOGÁHTIE – UMESAMER I SAMVERKAN

ULLA BARRUK SUNNA FÖRESPRÅKAR också att våga pröva nya lösningar via Skype, Facebook och Youtube samtidigt som man borde samarbeta mer över myndigheterna. Och minoriteterna själva måste ges plats att vara med och utforma kunskapsplaner.

– Allmänbildningen kring de nationella minoriteterna är eftersatt och därför borde minoriteterna själva delta i utformandet så att en saklig information säkerställs.

” *Det gäller att synen på inflytande ska genomsyra hela organisationen, från receptionen till högsta ledningen.*

ULLA BARRUK SUNNA

Att få minoriteterna att engagera sig i samråd är viktigt och Ulla Barruk Sunna påpekar att man måste vara medveten om hur svårt det kan vara att nå personer som till exempel upplevt majoritetens förakt och därför valt att assimilera sig in i det svenska samhället. Samtidigt är många kommuner inte vana att jobba med beslutsfattande i samråds klimat.

– För att få bra samråd gäller det att se upp hela tiden. Man ska samråda om hur man ska samråda och inte bara ta upp det som kommer upp just för dagen. Och det gäller att synen på inflytande ska genomsyra hela organisationen, från receptionen till högsta ledningen, säger Ulla Barruk Sunna.

De olika minoriteterna har olika behov och därför är det viktigt att låta varje grupp hålla egna samråd där de kan göra sina prioriteringar.

I UMEÅ HAR DEN samiska delegationen valt att lägga stort fokus på barnens och ungdomarnas möjligheter i skola och förskola. Där ligger framtidens hopp.

– Man löser inte problemen ensam. Det krävs pengar och mobilisering på alla instanser, i allra högsta grad hos Skolverket som måste få resurser till att framställa läromedel. Pengar måste också fram till lärarutbildning i samiska. Bristen på lärare och läromedel är akut. Låt minoriteterna och professionen tillsammans arbeta fram arbetsmodeller, det är nyckeln till framgång. ■

text: Ann-Helén Laestadius **foto:** Johan Jeppsson

1

Hur kan man få till ett bra samråd med inflytande för de nationella minoriteterna?

2

Vilka frågor är eller har varit viktigast i er region?

NINA LANGO
minoritetssamordnare
Arjeplog kommun

1

Jag tycker att man ska försöka ha en representation i samråden som speglar samhället i övrigt. I en liten ort som Arjeplog kan det vara enklare att nå och engagera människor eftersom det är lätt att ta muntlig och personlig kontakt.

2

I vår region har de viktigaste frågorna varit förskolan och språksatsningen. Äntligen börjar den stora massan förstå vad lagen innebär och man är mer medveten om sina rättigheter.

RICHARD MAGITO BRUN
Kulturgruppen för
Resandefolket

1

Man ska hävda sin rätt till samråd och det ska man kräva på alla nivåer, i alla beslutsfattande organ. En stor pedagogisk uppgift är att undervisa politiker och tjänstemän för att bli av med missuppfattningar kring de nationella minoriteterna. Man ska inte blanda ihop den nationella minoritetspolitiken med social- och invandringspolitik.

2

Jag vill att alla ska bli uppmärksamma på den stora roll som resandefolket spelat för den svenska kulturen. Det måste fram mer information i skolorna, ungdomar i dag vet inte vad resandefolket är.

TUULA MARJETA
Bergslagenin Suomi-Seura

1

Jag tänker mycket på hur man ska nå de som inte är med i föreningar. Vi i Finska föreningen har tagit fram blanketter för att ta reda på vad folk tycker. Jag har bestämt mig för att verkligen försöka nå ungdomarna och jag ska åka hem till äldre som inte kan ta sig ut. Det är viktigt att de själva berättar vad de tycker och vill.

2

Just nu är äldreomsorgen viktigast. Många kan ingen svenska och bor i svenska äldreboenden. Den finska kulturen är också viktig.

MAJA MELLA
verksamhetsledare, Svenska
Tornedalingars Riksförbund

1

Genom att parterna vid samrådet uppfattar varandra som jämlika. De nationella minoriteterna är en resurs i samhället och deras behov ska höras. Om de involveras i ett tidigt stadium i beslutsprocessen uppnås väl förankrade beslut sett ur ett demokratiperspektiv.

2

Viktiga frågor att samråda kring är hur statsbidragen ska användas för att främja minoritetsspråk och kultur. Rätten till utbildning och att minoritetsspråket syns i samhället är också viktigt.

Maziar Farzin, Sverigefinska ungdoms-
förbundets projekt Revitalisera mera och
Patricia Fjellgren, Samiskt språkcentrum.

”Vi vill väcka tankar och få igång diskussionen”

EN STOR DEL AV minoritetspolitiken handlar om hur man ska få de nationella minoritetsspråken att leva vidare och utvecklas bland barn och ungdomar. Men i de flesta samrådsgrupper finns inga unga deltagare och det leder ofta till att medelålders föreningsaktiva fattar besluten. Men väljer de rätt åtgärder och aktiviteter?

– Vi vill få igång en diskussion och väcka tankar ute i kommunerna. Hur ska man nå ungdomar som kanske inte känner sig trygga i att komma till kommunen och prata på möten, säger Patricia Fjellgren på Samiskt språkcentrum.

Hon menar att det finns gott om missuppfattningar om ungdomars önskemål. Och vid en konferens om samråd och inflytande testade Patricia Fjellgren och Anna-Maria Fjellström på Samiskt språkcentrum samt Maziar Farzin från Sverigefinska ungdomsförbundets projekt Revitalisera mera, nya angreppssätt för att nå och engagera ungdomar. Med rollspel där äldre och unga deltog väcktes diskussioner om rätt och fel.

Fler timmar i modersmålsundervisningen är kanske nyttigt men tråkigt. Hur gör man modersmålsundervisningen roligare? Språkbad väcker även den mest tveksamma lust att vinna tillbaka ett språk. Eller så vill man bara ses och känna att man tillhör en grupp.

– Ibland kanske man inte vill träffas för att vara minoritet. Det handlar inte alltid om ett medvetandegjort rättighetsintresse utan man vill bara hänga med kompisar och prata sitt språk, säger juden Marc Harris.

– Det kan ju också vara så att man inte vet att man ser dåligt förrän man får glasögon. Jag hade inte tänkt på min finskhet förrän jag var i en finsk miljö, säger sverigefinnen Josef Lindén.

– I skolan kanske det inte alltid är så kul att läsa samiska men efter språkbadet vågade man mer på lektionerna, säger samerna Johanna Njaita.

”*Precis som på andra arenor i vårt samhälle kan det vara svårt för unga att komma till tals, så även i sammanhang som berör minoritetsfrågor.*

LISA MÄKIKALTIO, SVENSKA TORNEDALINGARS RIKSFÖRBUND, STR-T

MEN ÄR DET RÄTT att dela strikt på de äldre och yngre? Kanske finns styrkan i flera av de nationella minoriteternas vana vid att äldre och yngre umgås och så överförs kunskap och språk. Och det går inte att säga att alla fem minoriteter är i behov av samma sak för barn och unga. Precis som för de vuxna så ser önskemålen olika ut. Men förståelsen för andras behov är stor och det finns många liknande erfarenheter att samlas kring.

– Vi kan stödja varandra i varandras frågor. Jag som sverigefinne kan stå upp för en jude och tvärtom, säger Maziar Farzin.

” *Det måste hända något. Möten, konferenser och projekt ska ge resultat för att motivationen till att engagera sig ska växa.*

LISA MÄKIKALTIO, SVENSKA TORNEDALINGARS RIKSFÖRBUND, STR-T

Och ungdomarna är också först med att bilda en gemensam grupp genom en samarbetsplattform för de nationella minoriteternas ungdomsförbund. Tanken med ”Ung minoritet” är att bygga upp ett långsiktigt samarbete för att främja ungdomarnas intressen.

– Precis som på andra arenor i vårt samhälle kan det vara svårt för unga att komma till tals, så även i sammanhang som berör minoritetsfrågor. I många grupper råder en åldershierarki där gammal är äldst och ungas röst har mindre betydelse, säger Lisa Mäkikaltio, från Svenska Tornedalingars riksförbund och sekreterare i arbetsgruppen för Ung minoritet.

Ung minoritet ska arrangera fem möten, ett möte hos varje grupp i olika städer i Sverige.

– Vi började hos romerna i Malmö och ska fortsätta hos samerna. På det här sättet skapas ett personligt kontaktnät, säger Maziar Farzin.

PÅ MÖTENA PRATAR MAN bland annat om aktuella saker, kultur och historia men man har också lite ovanliga inslag som en fördomsstund där man kan dela med sig av konstiga och generaliserande saker man fått höra eller utstå som nationell minoritet.

– Viktigt är att vi ska driva politiska frågor tillsammans. Tillsammans är vi starka och hörs mer, säger Maziar Farzin.

Anna-Maria Fjellström säger att de också pratat om ungdomar som kan fungera som ambassadörer.

– Vissa ungdomar kliver alltid fram men de har faktiskt

Anna-Maria Fjellström
och Patricia Fjellgren,
Samiskt språkcentrum.

möjligheten att dra med sig fler, säger hon.

Och ofta handlar det om att våga. Johanna Njaita säger att det kan vara ett stort steg att känna sig som en del av kommunen, att kanske ingå i en ungdomsgrupp, istället för att se kommunen som något stort som ”står över” en.

– Det viktiga är att man från kommunens sida kan hjälpa till att visa att ungdomarna får vara med, säger Josef Lindén.

Lisa Mäkikaltio påpekar att engagemanget finns bland de unga och ser de att det finns en chans till utveckling både personligen och på ett större plan ökar intresset.

– Det måste hända något. Möten, konferenser och projekt ska ge resultat för att motivationen till att engagera sig ska växa, säger hon. ■

text: Ann-Helén Laestadius **foto:** Johan Jeppsson

UNG MINORITET

www.ungminoritet.se

Ung minoritet är en plattform för ett samarbete mellan de fem nationella minoriteternas ungdomsförbund. Ung Minoritet vill stärka minoritetsungdomar genom att gå samman i frågor och diskussioner som berör gemensamt. Man vill också verka som remissinstans i frågor som berör ungdomar tillhörande de nationella minoriteterna.

REVITALISERA MERA

www.revitaliseramera.se

Revitalisera mera är ett projekt som drivs av Sverigefinska ungdomsförbundet och handlar om att boosta de nationella minoritetsspråken bland barn och unga. Projektet vänder sig till den sverigefinska gruppen men man samarbetar även med andra nationella minoritetsunga för att främja de andra språken och grupperna.

Taina Helme, Johanna Njaita
och Marc Harris.

Malmö - staden som arbetar för romers delaktighet

I MALMÖ FINNS SVERIGES första permanenta romska informations- och kunskapscenter. Centret ingår i kommunens verksamhet och målet är att öka romers delaktighet i samhället. I det ingår allt från förskola och skola till bostäder och jobb. Och det är en tvåvägskommunikation – lika viktigt som det är för romer själva att bli en del av samhället är det för myndigheterna att vara väl insatta i romskt liv och behoven som finns. Och inte minst måste man känna till rättigheterna som följer med minoritetslagstiftningen.

– Målet är att utveckla bättre strategier för att säkra den romska utvecklingen. Vi behöver ta reda på vad som måste till i de befintliga strukturerna för att skapa bättre förutsättningar. Problemet har varit att man inte fångar upp romska intressen och det saknas kontinuerliga insatser. Det gäller att få fram tydliga uppdrag och en kontinuitet, säger Marian Wydow, projektledare på Romskt informations- och kunskapscenter.

CENTRET INRÄTTADES 2009 OCH projektet finansierades under första året med statliga medel via Delegationen för romska frågor. Därefter tog Malmö stad över projektet och i augusti 2012 blev verksamheten permanent och ingår nu i den sociala resursförvaltningen. Man insåg tidigt att det fanns en stor potential och Marian Wydow är entusiastisk när han talar om en lyckad lobbyverksamhet, framgångar och en ny anda. Han började själv en gång i tiden som ”brobyggare”, i ett projekt som gick ut på att han, en rom anställd av kommunen, hade kontakt med andra romer i staden för att

öka tilliten för myndigheter, skola och förskola. Än i dag är skolfrågan en av de mest centrala.

Vad är det som gör att romska barn inte alltid fullföljer skolplikten? Vad är det som brister?

Enligt Marian Wydow beror det på flera olika saker. Det handlar om tillit, kommunikation, de- och vi-mentalitet, en bristande skoltradition som har sin bakgrund i att romer inte alltid fått gå i skolan, diskriminering och behov som inte tillgodoses.

– Det största problemet från båda håll är att det finns en misstro och ingen dialog. Skolpersonalen har inte kunskap om varför ungdomarna avviker och där kommer vi in, vi som har den kulturella nyckeln. De har tillit till oss och vi har språket. Kan man språket blir man bättre mottagen, säger Marian Wydow.

MALMÖS FRAMGÅNGSRECEPT HAR VÄCKT intresse och många svenska kommuner men också norska kunskapsdepartementet har gjort studiebesök.

Centret har sex anställda med olika uppgiftsområden, bland annat finns tre samhällsvägledare som sköter skolkontakten och den allmänna medborgarservicen.

Marian Wydow jobbar med de strukturella frågorna och diskuterar större övergripande lösningar.

– En framgångsfaktor är att vi har ett holistiskt arbetssätt. Går man in i ett ärende så vet man att det troligen är mer än en sak som familjen behöver hjälp med och då tar vi tag i allt på en gång.

I Malmö stad pågår ett arbete med att utreda formerna för samråd med representanter för de nationella minoriteterna. Ett förslag till handlingsplan för stadens arbete med att tillgodose de nationella minoriteternas rättigheter är under beredning.

Och verksamheten riktar sig som sagt inte bara till romer utan lika mycket mot myndigheter, tjänstemän, politiker och hela Malmös befolkning. Engagemanget har lett till att centret får förfrågningar om att ingå i samverkansgrupper och att tycka till i frågor som rör romer.

– Vem äger egentligen tolkningsrätten att säga att någon är inkluderad eller exkluderad, att någon är integrerad? Upplever man sig inte trygg och delaktig så tar man inte del av majoritetssamhället. Det finns en alldeles för stor okunskap om romer.

ATTITYDEN TILL ROMER ÄR generellt sett oförändrad. Det tar sin tid för majoritetssamhället också att tänka om, säger Marian Wydow.

Han menar att det finns en risk för ”förvaltningssyndromet” – en övertro på att ett system som alltid fungerat är bäst och en ovilja att ta in andra tolkningar.

– Då är det kanske myndighetens fel när de inte vill ta emot andra synsätt. Det kanske egentligen är ett bevis på att det är fel i systemet? Det finns alltid mekanismer som gör att vi inte lyckas.

I dag finns ingen formaliserad romsk samrådsgrupp i Malmö och enligt Marian Wydow beror det på att det finns många frågetecken. Vad vill man samråda om, vad menar man med samråd, hur ska samråden se ut och vem har inflytandet?

– Minoriteterna måste se sin egen möjlighet till inflytande och känna att det finns på riktigt. Vi ifrågasätter samråd när det inte finns tydliggjorda roller för det. Det måste finnas en dialog, annars blir det bara information, säger han.

Arbetet i Malmö gör att Marian Wydow har stora förhoppningar om en bättre situation för romer i Sverige.

– Jag är optimist och jag ser en ljusare utveckling framför oss. ■

text: Ann-Helén Laestadius **foto:** Johan Jeppsson

Utgivningsår: 2013

Upplaga: 5 000

ISBN: 978-91-7281-548-3

Produktion: Länsstyrelsen i Stockholms län och Sametinget

Text: Ann-Helén Laestadius och Anna Strandberg

Fotografer: Johan Jeppsson och Erik Abel

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Sámediggi
Sámedigge
Saemiedigkie
Sametinget

LÄNSSTYRELSEN I STOCKHOLMS LÄN

Box 22067

104 22 STOCKHOLM

Telefon: 08-785 40 00

Webb: www.lansstyrelsen.se/stockholm/minoriteter

E-post: minoriteter.stockholm@lansstyrelsen.se

SAMETINGET

Box 90

981 22 GIRON/KIRUNA

Telefon: 0980-780 30

Webb: www.minoriteter.se

E-post: kansli@sametinget.se